

„Biznesplan”

Kurs dla uczniów szkół zawodowych

Moduł I

Spis treści:

1. Podstawowe pojęcia związane z prowadzeniem działalności gospodarczej
2. Klasyfikacja podmiotów gospodarczych

1. Podstawowe pojęcia związane z prowadzeniem działalności gospodarczej

Działalność gospodarcza jest to zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły.

Działalność ludzka uznawana jest za działalność gospodarczą, jeżeli posiada cztery cechy wynikające z powyższej definicji: jest działalnością zarobkową, dotyczy wymienionych dziedzin gospodarowania, odbywa się w sposób zorganizowany i ciągły.

- 1) **Zarobkowy** charakter działalności oznacza, że jest ona prowadzona w celu osiągnięcia zysku. Nawet wówczas, gdy działalność ta przynosi straty, uznawana jest za działalność zarobkową, gdyż była podejmowana z przekonaniem, że będzie przynosiła zysk. Charakter zarobkowy działalności gospodarczej odróżnia ją od innych rodzajów działalności człowieka, np. charytatywnej czy społecznej, których celem jest pomoc innym, a nie osiągnięcie zysku.
- 2) **Przedmiotem** działalności gospodarczej jest działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa. Działalność zawodowa jest to działalność wykonywana we własnym imieniu i na własny rachunek przez przedstawicieli tzw. wolnych zawodów, np. adwokat, tłumacz przysięgły.
- 3) **Zorganizowanie** oznacza, że działalność gospodarcza jest wykonywana w formie określonej przez przepisy prawa (np. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością) i nie może być wykonywana w formie dowolnej.
- 4) **Warunek ciągłości** oznacza, że działalność nie może być jednorazowa lub okazjonalna, lecz musi być prowadzona przez dłuższy czas.

Zgodnie z art. 43 kodeksu cywilnego (dalej „kc”) „przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33 § 1, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową”.

Przytoczone przepisy wymagają wyjaśnienia znaczenia użytych w nich pojęć. Do pojęć tych, obok wyjaśnionego wyżej pojęcia działalności gospodarczej, należą: przedsiębiorstwo, przedsiębiorca, firma, zdolność do czynności prawnych, osoba fizyczna, jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną. Pewnych trudności nastręcza wyjaśnienie trzech pierwszych pojęć ze względu na to, że ich znaczenie w sensie ekonomicznym i prawnym jest odmienne.

Słowa „przedsiębiorstwo” i „firma” w ujęciu ekonomicznym stosuje się zamiennie i są jednakowo rozumiane. Oznaczają one podmiot gospodarczy prowadzący na własny rachunek działalność produkcyjną lub usługową w celu osiągnięcia korzyści materialnych (zysku). W ujęciu prawnym treść tych pojęć jest zupełnie odmienna. Kodeks cywilny traktuje przedsiębiorstwo jako zorganizowany zespół składników materialnych i niematerialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. W skład tego zespołu składników zalicza się między innymi hierarchiczność, urządzenia, materiały, towary, wyroby, prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy, wierzytelności, prawa z papierów wartościowych, koncesje, licencje, patenty, prawa autorskie, środki pieniężne i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (wynika to wprost z art. 55 kc).

Inaczej uregulowane zostały zagadnienia związane z „firmą”. Ustawodawca przypisał pojęciu „firma” bardzo wąskie znaczenie, stanowiąc, iż „każdy przedsiębiorca działa pod

firmą” (art. 43 kc) i dalej „firmą osoby fizycznej jest jej imię i nazwisko (...). Firmą osoby prawnej jest jej nazwa”.

Reasumując, należy stwierdzić, że zgodnie z Kodeksem cywilnym, firma jest tym samym, co nazwa przedsiębiorcy. Pozostaje zatem wyjaśnienie pojęcia „przedsiębiorca”.

W ujęciu ekonomicznym przedsiębiorcą jest osoba lub grupa osób kierująca (zarządzająca) przedsiębiorstwem rozumianym jako podmiot gospodarczy prowadzący określony rodzaj działalności. Przedsiębiorcą może być sam właściciel przedsiębiorstwa (w przypadku małych przedsiębiorstw) lub wynajęty przez właścicieli specjalista (menedżer).

Zgodnie z przytoczonym wyżej art. 43 kc przedsiębiorca jest podmiotem gospodarczym prowadzącym działalność gospodarczą. Wynika z tego, że przedsiębiorcą w ujęciu ekonomicznym jest przedsiębiorstwo lub firma. Różnice pojmowania omawianych pojęć przedstawia poniższa tabela.

Tabela I.1. Różnice znaczeniowe wybranych pojęć w ujęciu ekonomicznym i prawnym

Pojęcie	Ujęcie ekonomiczne	Ujęcie prawne
Przedsiębiorstwo	Podmiot gospodarczy prowadzący na własny rachunek działalność produkcyjną lub usługową w celu osiągnięcia korzyści (zysku)	Zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej
Firma		Nazwa, pod którą działa przedsiębiorca
Przedsiębiorca	Osoba lub grupa osób kierująca (zarządzająca) przedsiębiorstwem	Podmiot gospodarczy (osoba fizyczna, osoba prawna lub inna określona przepisami) prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą
Działalność gospodarcza	Zarobkowa (nastawiona na osiągnięcie zysku) działalność produkcyjna lub usługowa wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły	

Źródło: opracowanie własne.

Istotną grupę pojęć stanowią inne pojęcia prawne, takie jak: osoba fizyczna, osoba prawna, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych.

Osoby fizyczne i osoby prawne

Osobowość prawna jest pojęciem mającym fundamentalne znaczenie w prawie cywilnym. Mówiąc o osobowości prawnej, mamy na myśli dwie podstawowe kategorie, które prawo rozróżnia, czyli:

- 1) osoby fizyczne,
- 2) osoby prawne.

Z kolei z obydwoma ww. kategoriami nieodłącznie związane są pojęcia:

- a) zdolności prawnej, rozumianej jako zdolność do tego, aby być podmiotem praw i obowiązków,
- b) zdolności do czynności prawnych, rozumianej jako zdolność do rozporządzania swoimi prawami i zaciągania zobowiązań.

Art. 8 kc mówi, że każdy człowiek od chwili urodzenia (tzn. od chwili odłączenia od ciała matki) ma zdolność prawną, czyli, jak już wcześniej wskazano, jest podmiotem praw i obowiązków. Zdolność prawna osoby fizycznej ustaje z chwilą jej śmierci. Z tą chwilą wygasają prawa i obowiązki niemajątkowe tej osoby, a prawa i obowiązki majątkowe przechodzą na jej spadkobierców.

W odróżnieniu od zdolności prawnej zdolność do czynności prawnych może być ograniczona lub w ogóle zniesiona:

- 1) pełną zdolność do czynności prawnych mają osoby fizyczne, które są pełnoletnie, czyli ukończyły 18 lat i nie są ubezwłasnowolnione;
- 2) ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają osoby pełnoletnie, lecz częściowo ubezwłasnowolnione, oraz osoby małoletnie, tzn. te, które nie są pełnoletnie, ale ukończyły 13 lat. Czynność prawna dokonywana przez te osoby, dla swej ważności musi uzyskać potwierdzenie przedstawiciela ustawowego;
- 3) pozbawione zdolności do czynności prawnych są osoby całkowicie ubezwłasnowolnione oraz osoby, które nie ukończyły 13 lat.

Osobą prawną jest wyodrębniona jednostka organizacyjna wyposażona przez normę prawną w zdolność prawną i mogąca występować w stosunkach cywilnoprawnych jako ich podmiot. Podmiotami praw i obowiązków w prawie cywilnym mającymi zdolność prawną są więc nie tylko osoby fizyczne, ale także twory sztuczne: osoby prawne. Są one traktowane jako samodzielne podmioty mające własne, wyodrębnione interesy, prawa i obowiązki oraz majątek. Same ponoszą odpowiedzialność majątkową za swe działania.

Osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną. Skarb Państwa jest w stosunkach cywilnoprawnych podmiotem praw i obowiązków, które dotyczą mienia państwowego nienależącego do innych państwowych osób prawnych. Osobowość prawną nabywają niektóre organizacje społeczne, stowarzyszenia, uczelnie. O tym, kto jest osobą prawną, decydują przepisy prawa. Osoby prawne, jako jednostki organizacyjne, to jedność elementów majątkowych (mienie umożliwiające działanie osoby prawnej i ponoszenie przez nią odpowiedzialności) i osobowych (ludzie związani z daną jednostką: jej członkowie, organy, zaangażowani przez nią pracownicy), a także zorganizowanie tych elementów w charakterystyczną strukturę. Znaczenie każdego z tych czynników jest różne w różnych typach i rodzajach osób prawnych.

Powstanie, ustrój i ustanie osób prawnych określają właściwe przepisy. Organizację i sposób działania osoby prawnej reguluje także jej statut. Zgodnie z art. 35 kc jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą jej wpisu do właściwego rejestru, poza przypadkami, gdy przepisy szczególne stanowią inaczej.

Każda osoba prawna ma zarówno zdolność prawną, jak i zdolność do czynności prawnych. Jest to podstawowa cecha każdej osoby prawnej. Zdolność prawna osób prawnych polega, podobnie jak zdolność prawna osób fizycznych, na zdolności występowania w charakterze podmiotu w stosunkach cywilnoprawnych, z tym, że zdolność ta różni się jednak od zdolności prawnej osób fizycznych swym zakresem. Przede wszystkim osoba

prawna z natury rzeczy nie może być podmiotem szeregu stosunków, w jakich może uczestniczyć osoba fizyczna. Ponadto samo założenie konstrukcji prawnej osób prawnych ma na celu zapewnienie koncentracji działania tych osób na zasadniczym przedmiocie ich działalności.

Nabycie i utrata zdolności prawnej następuje z reguły po spełnieniu przesłanek odnoszących się do danego typu osoby prawnej. Przepisy te określają też chwilę, w której następuje nabycie osobowości prawnej. Do identyfikacji osoby prawnej służy przede wszystkim nazwa, pod którą występuje i która została ujawniona w rejestrze.

Siedzibą osoby prawnej, jeżeli ustawa lub oparty na niej statut nie stanowią inaczej, jest miejscowość, w której ma siedzibę jej organ zarządzający.

Każda osoba prawna ma zdolność do czynności prawnych, może ona nabywać prawa, zaciągać zobowiązania oraz rozporządzać prawami. Osoba ta może składać oświadczenie woli tylko za pośrednictwem swoich organów. Organami osoby prawnej, wyrażającymi jej wolę, są zawsze osoby fizyczne. Sposób, w jaki działają organy osoby prawnej, określony jest w ustawie oraz opartym na niej statucie. Działanie organu (dyrektora, prezesa, zarządu) jest działaniem samej osoby prawnej.

W trakcie omawiania zagadnień związanych z osobami fizycznymi i osobami prawnymi niezbędne jest wyjaśnienie pojęcia jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, czyli tzw. ułomnych osób prawnych.

Ułomna osoba prawna to postać pośrednia między osobą fizyczną a osobą prawną. Osoba ta posiada zdolność prawną, kodeks spółek handlowych precyzuje zaś, iż może ona we własnym imieniu nabywać prawa, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozwana. Od osoby prawnej ułomna osoba prawna różni się tym, że odpowiedzialność za jej zobowiązania ponosi nie tylko ona sama, lecz także jej wspólnicy (art. 8 i 31 ksh i art. 33 kc).

Podstawowe cechy przedsiębiorstwa

Przedsiębiorstwa działają w różnych dziedzinach, formach organizacyjnych, prawnych, różnią się wielkością itd. Można jednak wyodrębnić pewne charakteryzujące je cechy — wspólne dla wszystkich. Cztery z nich można wymienić jako główne.

Przedsiębiorczość rozumiana jako wola i umiejętność znajdowania okazji do osiągnięcia korzystnych dla przedsiębiorstwa wyników ekonomicznych oraz podejmowania ryzyka i działań zapewniających ich wykorzystywanie. Cecha ta jest niezwykle ważna. Określa ona zarówno postawy ludzi zarządzających przedsiębiorstwami, jak i wymagane kwalifikacje. W praktyce gospodarczej istnieją i powstają możliwości podejmowania różnych działań. Można na przykład wykorzystywać wynalazki i podejmować produkcję nowych wyrobów, wprowadzać efektywniejsze metody produkcji i sprawniejszą organizację, zwiększać potencjał produkcyjny, wchodzić na nowe rynki, znajdować tańsze źródła zaopatrzenia itp.

Samodzielność, którą można określić jako stan, w którym nikt z zewnątrz nie może podejmować decyzji ani wydawać poleceń dotyczących działań przedsiębiorstwa. Z przytoczonej wyżej definicji wynika, że wszystkie decyzje dotyczące tego, co robić, jak, ile, dla kogo, za ile itp., są podejmowane przez przedsiębiorstwo. Całkowita samodzielność nie jest oczywiście możliwa. Dotyczy to szczególnie działań naruszających interesy

społeczne, np. zanieczyszczenia środowiska, wytwarzania wyrobów szkodliwych dla zdrowia, stosowania praktyk monopolistycznych, naruszania norm etycznych itp.

Samofinansowanie, czyli pokrywanie wszystkich wydatków i zobowiązań finansowych przedsiębiorstw środkami uzyskanymi z przychodów ze sprzedaży wytworzonych produktów (dóbr, usług) oraz innej działalności. Przychody obejmują zarówno sumy uzyskiwane bezpośrednio ze sprzedaży czy innych działań przynoszących dochody (np. na rynkach finansowych), jak i dopłat od państwa oraz innych instytucji. Określają one możliwości zakupu czynników produkcji — materiałów, narzędzi, maszyn i urządzeń oraz zatrudnianie pracowników. Wysokość przychodów jest więc czynnikiem wyznaczającym możliwości działania przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa osiągające korzystne efekty mogą zwiększać posiadane środki, zaciągając kredyty, muszą je jednak spłacić w przyszłości z osiągniętych przychodów.

Racjonalność działań, którą można określić jako dążenie do osiągania w danych warunkach jak najkorzystniejszych wyników. Trzeba jednak pamiętać, że „korzystne wyniki” są pojęciem względnym. Określenie ich zależy od wielu czynników, wśród których należy wymienić: obowiązujące normy prawne, koniunkturę gospodarczą, sytuację na poszczególnych rynkach, formy własności itd. W gospodarce rynkowej mogą to być wysokie zyski, duża (i rosnąca) wartość firmy, uzyskanie dużego udziału w sprzedaży na danym rynku i inne.

2. Klasyfikacja podmiotów gospodarczych

Podmioty gospodarcze można sklasyfikować według różnych kryteriów. Celem grupowania jest nie tyle możliwość klasyfikacji i systematycznego przeglądu wielkiej liczby podmiotów gospodarczych w naszym kraju, ile przede wszystkim bliższe i lepsze poznanie jednostek gospodarczych przez wyeksponowanie ich charakterystycznych właściwości oraz zachodzących między nimi różnic. Poznanie właściwości oraz warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych, które są podstawą klasyfikacji, pozwoli na wybór takich form i wielkości rynkowych, które pozwolą na najwyższą efektywność gospodarowania.

Ze względu na różnorodność czynników będących podstawą grupowania podmiotów gospodarczych uwzględnimy tylko te kryteria, które są najczęściej stosowane w gospodarce.

Do podstawowych kryteriów klasyfikacji podmiotów gospodarczych należą:

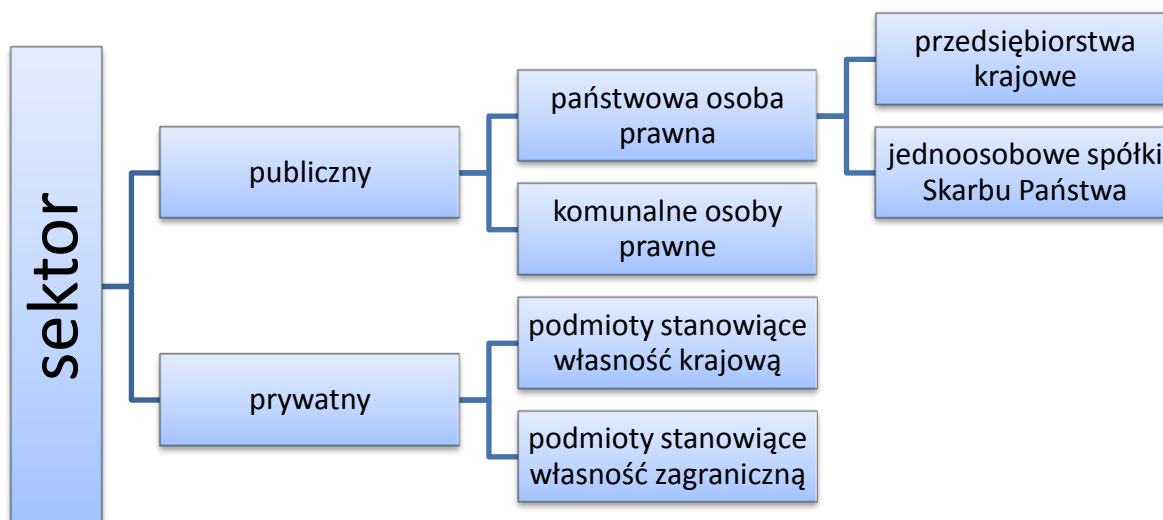
- forma własności,
- rodzaj prowadzonej działalności,
- rozmiar podmiotu,
- zakres terytorialny prowadzonej działalności,
- forma prawna podmiotu.

Forma własności

Każdy podmiot gospodarczy ze względu na formę własności można przypisać do jednego z dwóch sektorów — publicznego lub prywatnego. Do sektora publicznego zalicza się państwowe i komunalne (samorządowe) osoby prawne prowadzące działalność gospodarczą. Wśród państwowych osób prawnych wyróżnia się przede wszystkim przed-

siębiorstwa państwowe oraz jednoosobowe spółki Skarbu Państwa, natomiast komunalnymi osobami prawnymi są w szczególności prowadzące działalność gospodarczą jednoosobowe spółki gmin. Pozostałe podmioty gospodarcze zalicza się do sektora prywatnego, na który składają się zarówno podmioty stanowiące własność krajową, jak i zagraniczną. Omawiany podział prezentuje poniższy schemat.

Schemat I.1. Podział sektorów na publiczny i prywatny

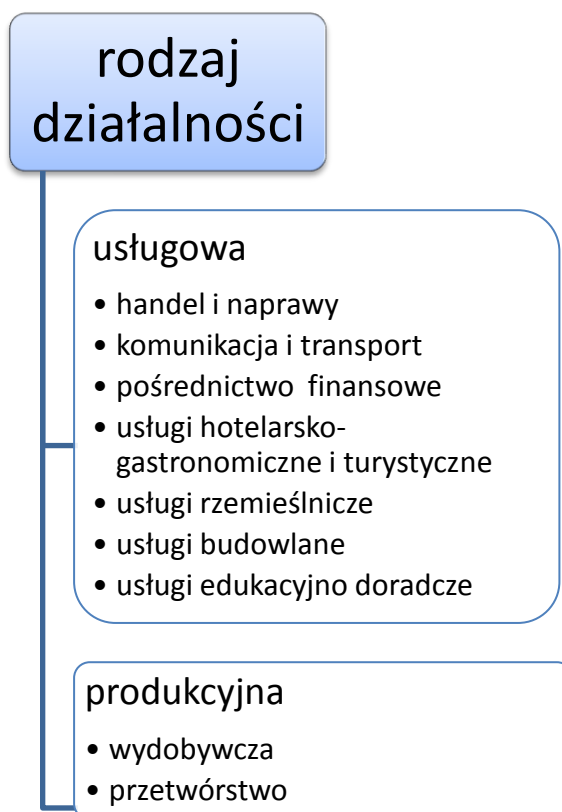

Źródło: opracowanie własne.

Rodzaj prowadzonej działalności

Podmioty gospodarcze ogólnie dzieli się na produkcyjne (przemysłowe) i usługowe. Na działalność produkcyjną składają się działalność wydobywcza oraz działalność przetwórcza. Do usług zalicza się m.in. handel (hurt i detal) i naprawy, komunikację i transport, pośrednictwo finansowe (banki, zakłady ubezpieczeń, fundusze emerytalne i inne instytucje finansowe), zaopatrzenie (dostarczanie prądu, wody, gazu itp.), usługi hotelarsko-gastronomiczne i turystyczne, usługi rzemieślnicze, usługi budowlane, usługi edukacyjne i doradcze. Podział ten przedstawiony został na poniższym schemacie.

Schemat I.2. Rodzaje prowadzonej działalności

Rozmiar podmiotu

Podział podmiotów gospodarczych uwzględniający kryterium rozmiaru prowadzonej działalności jest jednym z najpopularniejszych podziałów. Przy wyznaczaniu tego rozmiaru bierze się pod uwagę trzy parametry, a mianowicie: średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty, roczny obrót netto, czyli przychody netto (bez podatku VAT) ze sprzedaży, oraz sumę aktywów bilansu, czyli wartość majątku przedsiębiorstwa. Uwzględniając powyższe kryteria, zasadniczo wyróżnia się trzy typy podmiotów: małe, średnie i duże. Coraz częściej jednak wyróżnia się dodatkowo tzw. mikroprzedsiębiorstwa, podkreślając ważną rolę, jaką odgrywają one w warunkach nowoczesnej gospodarki rynkowej. O ich znaczeniu niech świadczy chociażby fakt, że w Polsce mikroprzedsiębiorstwa stanowią ponad 96% wszystkich podmiotów prowadzących działalność gospodarczą o charakterze niefinansowym.

Tabela I.2. Podział podmiotów z punktu widzenia rozmiarów prowadzonej działalności

Wielkość przedsiębiorcy	Liczba osób zatrudnionych*	Przychody ze sprzedaży (netto)*	Wartość aktywów* w rocznym bilansie
Mikroprzedsiębiorca	mniej niż 10 osób	do 2 mln euro	do 2 mln euro
Przedsiębiorca mały	do 50 osób	do 10 mln euro	do 10 mln euro
Przedsiębiorca średni	do 250 osób	do 50 mln euro	do 43 mln euro
Przedsiębiorca duży	powyżej 250 osób	powyżej 50 mln euro	powyżej 43 mln euro

* Wielkości dotyczą jednego z dwóch ostatnich lat działalności.

Źródło: opracowanie własne.

Zakres terytorialny prowadzonej działalności

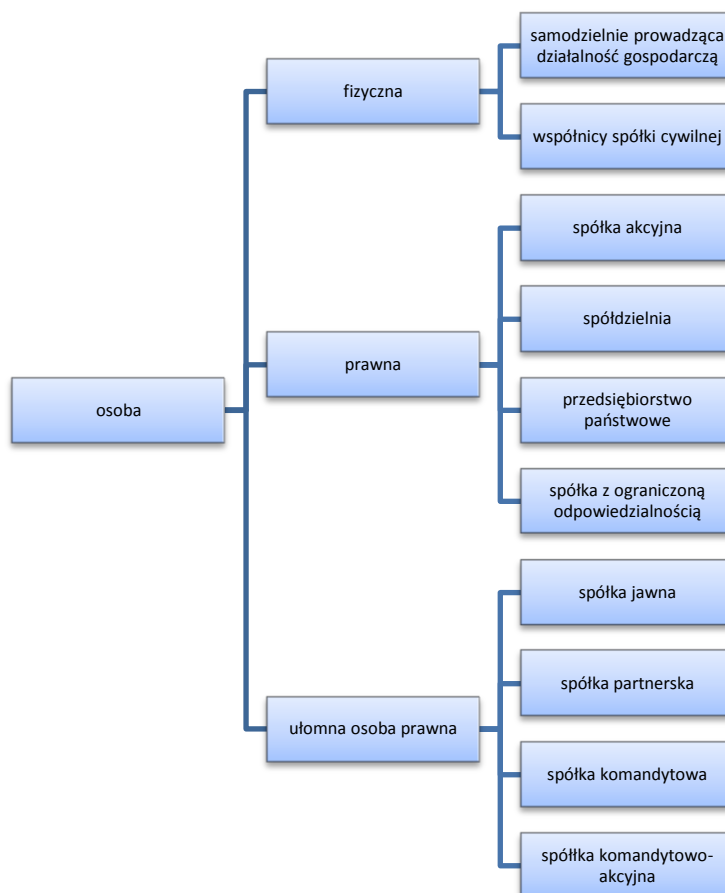
Działalność przedsiębiorstwa związana jest z określonym terytorium. Regułą jest, że im większy podmiot, tym zakres jego działalności jest szerszy. Poczynając od najwęższego zakresu terytorialnego, a kończąc na najszerszym, działalność przedsiębiorstwa może mieć charakter lokalny, regionalny, międzynarodowy lub globalny. Najczęściej spotyka się przedsiębiorstwa prowadzące działalność na małą skalę, zaspokajające lokalne potrzeby, np. warzywniak, zakład szewski.

Mniej liczną grupę stanowią przedsiębiorstwa działające regionalnie, czyli na obszarze regionu lub terytorium danego kraju. Nie prowadzą one jednak produkcji na eksport, ograniczając się do terytorium własnego kraju. Przedsiębiorstwa międzynarodowe prowadzą swoją działalność na terytorium kilku krajów, zazwyczaj w ramach tylko jednego kontynentu. Najsilniejsze z nich stają się podmiotami globalnymi. Obowiązuje zasada, że przedsiębiorstwo może być uznane za globalne, jeżeli prowadzi działalność na obszarze co najmniej trzech kontynentów (Ameryka Północna i Południowa uznawana jest za jeden kontynent).

Forma prawna prowadzenia działalności gospodarczej

Problematyka formy prawnej podmiotów gospodarczych została częściowo omówiona w sekcji poświęconej „Podstawowym pojęciom...”. W tej części zostaną przedstawione konkretne formy prawne, jakie są do dyspozycji osób fizycznych, osób prawnych oraz ułomnych osób prawnych, o ile prowadzą one działalność gospodarczą. Zestawienie tych form obrazuje poniższy schemat.

Schemat I.3. Forma prawna prowadzenia działalności gospodarczej

Osoba fizyczna może być przedsiębiorcą, jeżeli prowadzi działalność gospodarczą na małą skalę. Samodzielne prowadzenie działalności gospodarczej jest charakterystyczne dla mikroprzedsiębiorstw. Wymogi formalne stawiane tym podmiotom są niewielkie. Do rozpoczęcia działalności wystarczy w zasadzie, aby zainteresowana osoba zarejestrowała działalność w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej podległej Ministrowi Gospodarki. Za niepowodzenie podjętej działalności osoba taka ponosi odpowiedzialność nieograniczoną. Oznacza to, że za zobowiązania zaciągnięte podczas prowadzenia działalności odpowiada całym swoim majątkiem osobistym.

Na podobnych zasadach funkcjonuje spółka cywilna. Umowa spółki, obejmująca niewielką liczbę wspólników, zawiera postanowienia dotyczące cech spółki, czasu trwania, rodzaju działalności, rodzaju i wysokości wkładów, udziału wspólników w zyskach i stratach, sposobu reprezentowania spółki oraz zasad rozliczania. Wspólnicy mogą wносить do spółki pieniądze, ruchomości i nieruchomości, prawa majątkowe, a także własną pracę. Z chwilą zawarcia umowy każdy wspólnik staje się współwłaścicielem majątku spółki. Za zobowiązania spółki odpowiadają solidarnie całym majątkiem osobistym, co oznacza, że w przypadku bankructwa spółki wspólnicy mogą stracić nie tylko wniesione udziały, lecz także prywatny majątek, np. dom, samochód, wkłady oszczędnościowe. Spółka cywilna nie ma osobowości prawnej i jest jedynym przedstawicielem spółek prawa cywilnego. Pozostałe spółki podlegają rygorom prawa handlowego. Obok podziału spółek na spółki prawa cywilnego i spółki prawa handlowego można podzielić spółki na spółki osobowe i spółki kapitałowe.

Podział przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela I.3. Formy prawne prowadzenia działalności gospodarczej

Forma prawna spółki	Spółka prawa	Osobowa/kapitałowa
cywilna	cywilnego	osobowa
jawna	handlowego	
partnerska		
komandytowa		
komandytowo-akcyjna		
z ograniczoną odpowiedzialnością		kapitałowa
akcyjna		

Źródło: opracowanie własne.

Spółka osobowa jest własnością co najmniej dwóch partnerów, którzy wnoszą odpowiedni kapitał, wspólnie prowadzą działalność gospodarczą, ponoszą ryzyko związane z tą działalnością, dzielą się osiągniętymi zyskami i odpowiadają za pozostałe zobowiązania.

Spółka osobowa nie ma osobowości prawnej. Zakres odpowiedzialności partnerów za zobowiązania spółki może być różny. Do osobowych spółek handlowych zalicza się: spółkę partnerską, spółkę komandytową oraz spółkę komandytowo-akcyjną.

Spółka jawna jest najbardziej uproszczoną formą spółki handlowej. Powstaje w wyniku zawarcia umowy w formie pisemnej pomiędzy przynajmniej dwoma wspólnikami i musi zostać wpisana do odpowiedniego rejestru. Spółka może nabywać prawa i zaciągać zobowiązania. Wobec wierzycieli ponosi odpowiedzialność majątkiem spółki oraz osobistym majątkiem wspólników. Jeżeli umowa spółki nie reguluje tego inaczej, to każdy ze wspólników w równym stopniu uczestniczy w zyskach i stratach spółki. Każdy z nich płaci podatek od przypadającej na niego części dochodu. Prawo do prowadzenia spraw spółki oraz do reprezentowania jej wobec osób trzecich ma każdy wspólnik lub na podstawie umowy czynności te mogą być powierzone wyłącznie określonym wspólnikom. Rozwiązanie spółki jawnej może nastąpić m.in. z przyczyn przewidzianych w umowie spółki, w wyniku ogłoszenia upadłości spółki, na mocy orzeczenia sądu, a także za zgodą wszystkich wspólników.

Spółka partnerska jest spółką osobową utworzoną przez wspólników (partnerów) na podstawie umowy zawartej w postaci aktu notarialnego w celu wykonywania wolnego zawodu. Taką spółkę prowadzi przedsiębiorstwo pod nazwą własnej firmy. Partnerami w spółce mogą być wyłącznie osoby fizyczne uprawnione do wykonywania wolnych zawodów (lekarze, pielęgniarzy, rzeczoznawcy majątkowi, nauczyciele, adwokaci, aptekarze, tłumacze, architekci, biegli księgowi, rewidenty itp.) i pobierające za swoją pracę indywidualne honoraria, których część przekazywana jest na utrzymanie spółki. Prowadzenie spraw i reprezentowanie spółki partnerskiej może być powierzone zarządowi.

Poszczególni partnerzy odpowiadają za zobowiązania spółki tylko wtedy, gdy zobowiązania dotyczą ogólnych spraw związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Spółkę komandytową może tworzyć przynajmniej dwóch wspólników, przy czym przynajmniej jeden ze wspólników musi być komplementariuszem oraz jeden — komandytariuszem. Wspólnik, odpowiadający za zobowiązania spółki bez ograniczeń

całym swoim majątkiem, nazywany jest są **komplementariuszem**, natomiast ten, którego odpowiedzialność ogranicza się wyłącznie do wysokości określonej sumy określonej jako **suma komandytowa**, nazywany jest **komandytariuszem**. Odpowiedzialność poszczególnych wspólników (komplementariuszy i komandytariuszy) jest ściśle określona i wpisana do umowy spółki. Prawo prowadzenia spraw spółki oraz jej reprezentowania przysługuje komplementariuszom. Z kolei komandytariusze mogą kontrolować spółkę w zakresie określonym przez przepisy oraz umowę spółki. Mają oni możliwość uzyskania odpisu rocznego bilansu spółki, a także przeglądania ksiąg i dokumentów w celu sprawdzania ich rzetelności. Spółka komandytowa ulega rozwiązaniu w przypadku wystąpienia podobnych okoliczności i w takim samym trybie jak w przypadku spółki jawnej.

Spółka komandytowo-akcyjna prowadzi przedsiębiorstwo pod własną nazwą oraz tym różni się od spółki komandytowej, że przynajmniej jeden ze wspólników jest akcjonariuszem. W nazwie spółki musi się znaleźć nazwisko jednego lub kilku komplementariuszy (lub jego nazwa, jeżeli jest on osobą prawną) oraz oznaczenie „spółka komandytowo-akcyjna” lub skrót „S.K.A.”. Nazwisko lub nazwa akcjonariusza nie może być umieszczona w nazwie spółki. Kapitał zakładowy spółki nie może być mniejszy niż 50 000 zł. Wystąpienie ze spółki jednego z komandytariuszy, jego śmierć lub ogłoszenie przez niego upadłości powodują rozwiązanie spółki. Natomiast upadłość akcjonariusza nie stanowi przyczyny rozwiązania spółki. Akcjonariusz może również reprezentować spółkę jedynie jako pełnomocnik, ale nie odpowiada on za zobowiązania spółki. Organem sprawującym nadzór nad działalnością spółki może być (lub musi, gdy liczba akcjonariuszy przekracza 25 osób) rada nadzorcza wybierana przez walne zgromadzenie członków.

Do spółek kapitałowych zalicza się spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkę akcyjną. W przeciwieństwie do spółek osobowych spółki kapitałowe mogą być tworzone nawet przez jedną osobę. W spółkach kapitałowych wspólnicy nie ponoszą osobistej odpowiedzialności za zobowiązania spółki. Ponoszą oni ryzyko jedynie do wysokości wniesionego do spółki wkładu.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (spółka z o.o.) jest spółką kapitałową, to znaczy, że majątek spółki powstaje przez połączenie kapitałów wspólników. Umowa spółki z o.o. musi być zawarta przez wspólników w formie aktu notarialnego. Majątek spółki stanowi kapitał zakładowy będący jednocześnie gwarancją jej wypłacalności. Spółka ta posiada osobowość prawną i samodzielnie odpowiada za swoje zobowiązania.

Spółka akcyjna powstaje w wyniku sprzedaży części majątku spółki za pomocą emitowanych przez tę spółkę papierów wartościowych w postaci akcji. Każdy nabywca staje się automatycznie współwłaścicielem spółki. W zamian właściciel akcji (zwany akcjonariuszem) bierze udział w podziale zysku wypracowanego w wyniku prowadzonej działalności gospodarczej, który to zysk jest dzielony proporcjonalnie do udziału akcji. Organami spółki akcyjnej są: zarząd, walne zgromadzenie akcjonariuszy oraz rada nadzorcza lub komisja rewizyjna.

Charakterystykę spółek prawa handlowego przedstawia poniższa tabela.

Tabela I.4. Charakterystyka spółek prawa handlowego

Cecha	Spółka jawna	Spółka partnerska	Spółka komandytowa	Spółka komandytowo-akcyjna	Spółka z o.o.	Spółka akcyjna
Wspólnicy	Wspólnicy	Partnerzy	Komplementariusz i komandytariusz	Komplementariusze i akcjonariusze	Udziałowcy	Akcjonariusz
Organ zarządzający	Wspólnicy	Partnerzy lub zarząd	Komplementariusz	Komplementariusz	Zarząd	Zarząd
Minimalny kapitał zakładowy	Bez ograniczeń	Bez ograniczeń	Bez ograniczeń	50 000 zł	5 000 zł	100 000 zł
Odpowiedzialność wspólników za zobowiązania spółki	Wszyscy wspólnicy bez ograniczeń	Wszyscy partnerzy, gdy zobowiązania dotyczą spraw ogólnych; konkretny partner, gdy zobowiązanie powstało w związku z wykonywaniem wolnego zawodu	Komplementariusz bez ograniczeń, komandytariusze do wysokości sumy komandytowej	Komplementariusz bez ograniczeń, brak odpowiedzialności akcjonariuszy	Brak	Brak

Źródło: opracowanie własne.

Jak już wcześniej sygnalizowano, poza osobami fizycznymi i spółkami istnieją w Polsce jeszcze dwie inne formy prowadzenia działalności gospodarczej, a mianowicie: spółdzielnie oraz przedsiębiorstwa państwowe.

Spółdzielnię stanowi dobrowolne zrzeszenie osób o nieograniczonej liczbie członków, zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, prowadzącym działalność gospodarczą w celu zaspokojenia potrzeb swoich członków. Założycielami i członkami spółdzielni mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne. Do założenia spółdzielni wymagana jest liczba przynajmniej dziesięciu członków założycielskich w postaci osób fizycznych lub trzech — w przypadku osób prawnych. Przedmiot działalności spółdzielni, podstawowe prawa i obowiązki jej członków oraz zasady ich przyjmowania i wykreślenia zawarte są w **statucie spółdzielni**. Podstawowymi organami spółdzielni są: walne zgromadzenie członków spółdzielni, zarząd i rada nadzorcza. Z chwilą wpisania spółdzielni do rejestru nabywa ona osobowość prawną i może rozpocząć swoją działalność. Podstawę majątkową i fundusz spółdzielni stanowią wpisowe oraz udziały członków. Spółdzielnia, jako osoba prawna, odpowiada za swoje zobowiązania całym swoim majątkiem.

Ostatnią omawianą formą prawną prowadzenia działalności jest przedsiębiorstwo państwowe. Przedsiębiorstwo państwowe, zgodnie z art. 1 „Ustawy o przedsiębiorstwach państwowych” z 1981 r., jest „samodzielnym, samorządnym i samofinansującym się przedsiębiorstwem posiadającym osobowość prawną”. Przedsiębiorstwo państwowe uzyskuje osobowość prawną z chwilą wpisania do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego. Organem założycielskim przedsiębiorstwa państwowego może być minister lub wojewoda. Z racji posiadania osobowości prawnej przedsiębiorstwo ponosi pełną odpowiedzialność za swoje zobowiązania (Skarb Państwa nie ponosi żadnej odpowiedzialności za zobowiązania przedsiębiorstwa).